

Μόλις 45 χλμ. μήκος έχει ο ποταμός Αστράιος των Ελλήνων, Μπίστριτσα των Βουλγάρων. Ξεκινά από τα βουνά μέσα στη Βουλγαρία, ρέει με ανατολική κατεύθυνση και διαγράφει για λίγο τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, πριν να ενωθεί με τον ποταμό Στρυμόνα. Ήταν γιος του Τιτάνα Κρείου και της Ευρυβίας (κόρης του Πόντου και της Γης), παντρεύτηκε την Ηώ (θεά της αυγής, κόρη των Τιτάνων Υπερίωνα και Θείας) κι απέκτησαν τρία παιδιά: Τον Βοριά, τον Νοτιά και τον δυτικό άνεμο Ζέφυρο. Ο Βοριάς κατέβηκε στην Αττική κι άρπαξε την Ωρείθια, την όμορφη κόρη του Ερεχθέα και της Διογένειας, που είχε πατέρα τον Κηφισό ποταμό.

Βοριάς και Ωρείθια γύρισαν μαζί στη Θράκη κι απέκτησαν τρεις γιους: Τους Βορεάδες Ζήτη και Κάλαϊ, που μετείχαν στην Αργοναυτική εκστρατεία, και τον Αίμο. Όταν ο Αίμος μεγάλωσε, έγινε βασιλιάς της Θράκης και παντρεύτηκε τη Ροδόπη, κόρη του θεϊκού ποταμού Στρυμόνα, με την οποία απέκτησε γιο τον Έβρο (άσχετο προς το ομώνυμο ποτάμι).

Καμιά σημασία δε θα είχαν όλα αυτά, αν ο Αίμος και η Ροδόπη δεν ήταν τόσο ξιπασμένοι, ώστε να αρνηθούν την έτσι κι αλλιώς όχι ευκαταφρόνητη γενιά τους και να ισχυριστούν πως είναι παιδιά του Δία. Θύμωσε ο κυρίαρχος του Ολύμπου και μεταμόρφωσε το ζευγάρι στα ομώνυμα βουνά, που στέκονται ακόμα και σήμερα περήφανα και κολλητά το ένα στο άλλο.

Χρονολογώντας τη μυθολογία, τα ονόματα των δύο βουνών δεν πρέπει να είναι πιο παλιά από την εποχή γύρω στα 1200 π.Χ. Τότε (1194 - 1184 π.Χ.) έγινε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο μετείχε, από τη μεριά των Τρώων, ο Ρήσος, αδερφός της Ροδόπης.

Γρήγορα, από το όνομα του κυρίαρχου βουνού, ονομάστηκε «Χερσόνησος του Αίμου» ολόκληρη η περιοχή από την Αδριατική θάλασσα και το Ιόνιο πέλαγος στα δυτικά ως τον Εύξεινο Πόντο, την Προποντίδα και το Αιγαίο πέλαγος στα ανατολικά. Και από τους ποταμούς Δούναβη και Σαύο στα βόρεια ως το ακρωτήριο Ταίναρο στα νότια. Το ίδιο βουνό οι Βούλγαροι το ονομάζουν Στάρα Πλανίνα. Πριν από μισή χιλιετία, οι Τούρκοι κατακτητές κατάργησαν και τις δυο ονομασίες και αποκάλεσαν τον Αίμο απλά «(το) Βουνό». Στα τουρκικά, «Μπαλκάν». Το νέο όνομα επικράτησε και, με τη σειρά της, η Χερσόνησος του Αίμου αποκλήθηκε Βαλκανική Χερσόνησος ή, μονολεκτικά, (τα) Βαλκάνια.

Ο Αίμος είναι το πιο νέο βουνό της περιοχής των Βαλκανίων. Όταν άρχισε να γεννιέται, υπήρχαν ήδη δυτικά του η Πελαγονική οροσειρά και νότια η Ροδόπη. Μη έχοντας άλλη διέξοδο, υψώθηκε από τον Βορρά προς τον Νότο και, σχηματίζοντας καμπύλη, έστριψε ανατολικά για να βυθιστεί στον Εύξεινο Πόντο και να συνεχίσει στον Καύκασο. Θεωρείται συνέχεια των Τρανσυλβανικών Άλπεων, οι οποίες αποτελούν το νότιο τμήμα των Καρπαθίων. Οι Σιδερένιες Πύλες του ποταμού Δούναβη είναι το σημείο απ' όπου ο Αίμος αρχίζει διαγράφοντας τα σημερινά βουλγαροσερβικά σύνορα ως τις πηγές του ποταμού Τιμόκ. Από εκεί, συνεχίζει ανατολικά χωρίζοντας τη Βουλγαρία από την Ανατολική Ρωμυλία, για να καταλήξει στο ακρωτήριο Αιμόνιο (Εμινέ, τουρκικά), στη βουλγαρική ακτή του Εύξεινου Πόντου. Η διαδρομή είναι 600 χλμ. με πιο ψηλή κορφή την Γιουμρουκτσάλ ή «του Φερδινάνδου» (2.374 μ.). Πάνω από 30 διαβάσεις επιτρέπουν αλλά και ελέγχουν το πέρασμα από τη μια πλευρά στην άλλη.

Στα νότια του Αίμου, η Ροδόπη χωρίζει την παραλία της Θράκης από τη Ρωμυλία. Στα βορειοδυτικά της, το βουνό Ρίλα βουλγαρικά και Ρίλος ή Σκόμιο ελληνικά, μέσα στο βουλγαρικό έδαφος, έχει την πιο ψηλή κορφή των Βαλκανίων, τη Μουσαλά με 2.925 μ., επτά περισσότερα από τον Όλυμπο. Δυτικά του Αίμου, η Πελαγονική οροσειρά συνεχίζει στα Πιέρια βουνά, τον Όλυμπο, το Πήλιο και τη Βόρεια Εύβοια, χωρίζοντας τη Θεσσαλία σε δύο άνισα μέρη.

Γύρω κι ανάμεσα στον Αίμο και τη Ροδόπη στριμώχνονται άλλες ραχοκοκαλιές αλλά και βυθίσματα και λίμνες και ποτάμια, με μεγαλύτερο τον Έβρο, συνθέτοντας το άγριο τοπίο των Βαλκανίων, όπου κυριαρχούν το ορεινό στοιχείο, οι ατέλειωτες ακρογιαλιές και τα χιλιάδες νησιά. Μια περιοχή δύσβατη, που, παρ' όλ' αυτά, απετέλεσε το σταυροδρόμι των λαών και το χωνευτήρι των πολιτισμών, σε μια έκταση 471.131 ή 505.000 ή 620.000 τ. χλμ., ανάλογα με τη σκοπιά, από την οποία κάποιος τη μετρά.

Ανθρώπινα ίχνη στην περιοχή υπάρχουν από τα 500.000 χρόνια πριν από την εποχή μας, ενώ ένα κρανίο, που βρέθηκε στη σπηλιά των Πετραλώνων στη Χαλκιδική, μετρήθηκε ότι έχει ηλικία 250.000 χρόνων (κατ' άλλους, 700.000). Η παρουσία του ανθρώπου είναι αδιάσπαστη και συνεχής ως τα τέλη της χαλκοκρατίας, όταν στον χώρο νότια της Θεσσαλίας ως το Ταίναρο, καθώς και στα νησιά του Αιγαίου και στην Κρήτη άνθισαν ο Μινωικός και ο Μυκηναϊκός πολιτισμός. Έμποροι από τις περιοχές αυτές εισέδυσαν στη χώρα της σημερινής Βοσνίας, από τη μεριά της Αδριατικής, και στις δυτικές ακτές του

Ευξείνου Πόντου (βόρεια και νότια από τις εκβολές του Δούναβη). Η διείσδυση των εμπόρων του Αιγαίου σημειώνεται από το 1600 π.Χ. κι αυτό σημαίνει ότι οι εκεί κάτοικοι είχαν από τότε αναπτύξει πολιτισμό που επέτρεπε τουλάχιστον τις εμπορικές σχέσεις με τους ανθρώπους του Νότου.

Η σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα έδειξε ότι στη σημερινή Θεσσαλία ζούσαν «επαρχιώτες» Μυκηναίοι, μερικοί από τους οποίους ταυτίστηκαν στην ιστορική περίοδο με τους Δωριείς, τον ένα από τους τρεις κλάδους των Ελλήνων (Ιωνες και Αιολείς οι άλλοι δύο). Και οι τρεις κλάδοι ήταν κατά τη μυθολογία άμεσοι απόγονοι του Έλληνα, που φέρεται ότι γεννήθηκε στα 1519 π.Χ. Αδελφή του Έλληνα ήταν η Αιθρία.

Κατά την παράδοση, ο επικός ποιητής Ησίοδος έζησε γύρω στα 750 με 700 π.Χ. και έγραψε τη Θεογονία, που περιγράφει τη γέννηση των θεών. Συνέχειά της αποτελούν οι «Ηοίες», ο «Γυναικών κατάλογος» των αρχαίων. Διαβάζουμε σ' αυτόν:

«Τούτη (δηλαδή η Αιθρία, αδελφή του Έλληνα) έμεινε έγκυος από τον Δία που αγαπά τους κεραυνούς και γέννησε δυο γιους, τον Μάγνητα και τον Μακεδόνα τον αρματομάχο, που κατοικούσαν εκεί γύρω στην Πιερία και στον Όλυμπο».

Τα δυο αδέρφια έγιναν οι επώνυμοι δύο λαών: των Μάγνητων που εποίκησαν τη χώρα, όπου η σημερινή Μαγνησία, και των Μακεδόνων, που έδωσαν το όνομά τους στη Μακεδονία. Σύμφωνα με την ιστορική έρευνα, Μάγνητες και Μακεδόνες, που ξεχύθηκαν κάποια στιγμή από τα Πιέρια βουνά, είχαν πολλά κοινά σημεία. Ανάμεσα σ' αυτά, το ότι λάτρευαν τον Εταίρειο Δία, είχαν τον ίδιο πολεμικό χορό και μάλλον μιλούσαν την ίδια διάλεκτο.

Στην ανατολική πλευρά των Βαλκανίων και από τον Δούναβη ως το Αιγαίο, στη χαραυγή των ιστορικών χρόνων, ζούσαν οι Θράκες, ινδογερμανικό έθνος, που φέρεται να έφτασε στην περιοχή στις αρχές της δεύτερης π.Χ. χιλιετίας και μιλούσε γλώσσα συγγενική προς την ιλλυρική. Οι παλαιότεροι εκεί κάτοικοι αφομοιώθηκαν.

Στη βορειοδυτική πλευρά των Βαλκανίων ζούσαν οι Ιλλυριοί, που απλώνονταν από την Ιστρία (σημερινή Κροατία) ως τα Ακροκεραύνια βουνά κι από την Αδριατική ως περίπου τα σημερινά ανατολικά σύνορα της Σερβίας.

Μ' όλα αυτά, στη χαραυγή των ιστορικών χρόνων, στα Βαλκάνια κατοικούσαν Έλληνες στον Νότο, Θράκες στα βορειοανατολικά και Ιλλυριοί στα βορειοδυτικά. Βόρεια από τον ποταμό Δούναβη και ως τη Βόρεια Θάλασσα ζούσαν οι λαοί, που οι Έλληνες συνολικά ονόμαζαν Σκύθες.

Το πρόβλημα των εθνών και των λαών στα Βαλκάνια έχει γίνει αντικείμενο οξύτατων διενέξεων και μεγάλης αντιπαλότητας, που κοινή αφετηρία έχουν την έννοια της λέξης «συμφέρον». Οι κατασκευές ποτέ δεν έλειψαν και πάντα σκοπό είχαν την εξυπηρέτηση κάποιας λογικής με συγκεκριμένο στόχο, συνήθως πολιτικό ή επεκτατικό, με στρέβλωσή της την καλλιέργεια του εθνικισμού. Η τεχνητή δημιουργία σύγχρονου «μακεδονικού έθνους» είναι η μια ακραία όψη του νομίσματος. Η άλλη εντοπίζεται στους Βλάχους.

Οι Ρωμαίοι κατακτητές της βαλκανικής χερσονήσου δεν επαρκούσαν για τη φύλαξη των υποταγμένων περιοχών, τη διατήρηση της τάξης και τη διοίκησή τους. Αναγκαστικά, έπρεπε να συνεργαστούν με ντόπιους. Με Έλληνες στην Ελλάδα, Ιλλυριούς στην Ιλλυρία, Δάκες στην περιοχή της σημερινής Ρουμανίας, Θράκες κ.λπ. Αλλά και οι ρωμαϊκές λεγεώνες δεν αποτελούνταν απαραίτητα αποκλειστικά από Ρωμαίους. Τουλάχιστον οι Δαρδάνιοι έβγαζαν το ψωμί τους ως μισθοφόροι του στρατού της Ρώμης. Κοινή γλώσσα συνεννόησης όλων αυτών ήταν η λατινική, εμπλουτισμένη με έναν αληθινό θησαυρό ελληνικών λέξεων, καθώς η ελληνική γλώσσα ήταν η διεθνής της εποχής. Όταν η ρωμαϊκή κυριαρχία κατέρρευσε, συνεργάτες και συνεργαζόμενοι έμειναν όπου βρίσκονταν κι απετέλεσαν έναν «λαό λατινογενή, που μιλούσε ένα λατινογενές ιδίωμα, που μοιάζει με τη ρουμανική αλλά είναι κατάμεστο με ελληνικές λέξεις». Μοιάζει με τη ρουμανική, επειδή στη σημερινή Ρουμανία επικρατούσα τότε γλώσσα ήταν η λατινική. Με ελληνικές λέξεις, επειδή νότια του Δούναβη επικρατούσαν τα ελληνικά. Ο λαός αυτός ονομάστηκε «Βλάχοι» και, από τον 10ο μ.Χ. αιώνα μνημονεύεται ρητά. Πόση, όμως, σχέση έχει ο Βλάχος της Θεσσαλίας με εκείνον της Σερβίας ή της Βουλγαρίας ή της Ρουμανίας, είναι ένα άλλο ζήτημα.

Οι Βλάχοι της Βουλγαρίας επαναστάτησαν τον 12ο αιώνα και δημιούργησαν ανεξάρτητο κράτος με βασιλιά τους τον Πέτρο, τον οποίο οι ίδιοι δολοφόνησαν το 1197, ενώ στη συνέχεια εκβουλγαρίστηκαν. Από τον προηγούμενο αιώνα (11ο), η Θεσσαλία ονομαζόταν Μεγάλη Βλαχία. Από τον επόμενο αιώνα, Βλάχοι δημιούργησαν την παραδουνάβια ηγεμονία Βλαχία που, το 1396, έγινε υποτελής των Τούρκων, ανεξαρτητοποιήθηκε το 1856, ενώθηκε με τη Μολδαβία, το 1858, και δημιούργησαν τη Ρουμανία. Βλάχοι ήταν και οι Αβέρωφ, Σίνας,

Στουρνάρας, Τοσίτσας, που χάρισαν περιουσίες στο ελληνικό κράτος και αναγνωρίστηκαν εθνικοί ευεργέτες. Βλάχοι και οι λογοτέχνες Ζαλοκώστας, Κρυστάλλης, Σπ. Λάμπρος που κόσμησαν τα ελληνικά γράμματα. Βλάχος και ο Ιωάννης Κωλέττης, γιατρός του Αλή πασά και πρώτος εκλεγμένος πρωθυπουργός της Ελλάδας.

Στους αντίποδες, υπάρχει η περίπτωση των Τσακώνων, στην περιοχή Τσακωνιά της Κυνουρίας, ανατολικά του βουνού Πάρνωνας (Αρκαδία) κι ως τον Αργολικό κόλπο. Θεωρούνται κατευθείαν απόγονοι των αρχαίων Ελευθερολακώνων (κοινοπολιτεία 24 πόλεων, που ιδρύθηκε από τους Ρωμαίους), των οποίων τα έθιμα και τη γλώσσα διασώζουν.

Ποιοι είναι οι πιο γνήσιοι Έλληνες; Οι Βλάχοι; Οι Τσάκωνες; Αυτοί που γεννήθηκαν στον Πόντο; Εκείνοι που ζουν στην Αυστραλία; Οι νησιώτες; Οι Αρβανίτες; Οι Πελοποννήσιοι; Ή εκείνοι που νιώθουν Έλληνες, οπουδήποτε κι αν γεννήθηκαν, μεγάλωσαν ή έδρασαν; Ανεξάρτητα από χώρους και σύνορα;

Η Ιστορία άλλωστε διδάσκει ότι το απαραβίαστο των συνόρων ισχύει μέχρις ότου κάποιος τα ...παραβιάσει. Ο κυριότερος από τους όρους που δέχτηκε ο Γεώργιος Α' για να πάρει το στέμμα του «Βασιλείου της Ελλάδος», στα 1863, ήταν ο «σεβασμός των συνόρων με την Τουρκία». Τότε, τα «σεβαστά» σύνορα έφταναν ως τη Ρούμελη. Όταν ο Γεώργιος δολοφονήθηκε, η Ελλάδα περιλάμβανε στα επίσης «σεβαστά» της σύνορα τη Β. Ήπειρο, τη Θεσσαλία και Μακεδονία, την Κρήτη και σχεδόν όλο το Αιγαίο.

Με όλα αυτά, η πιο όμορφη γωνιά της Ευρώπης, η γη που διάλεξαν να κατοικήσουν οι θεοί, από παράδεισος της φύσης, κάθε λίγο μετατρέπεται σε κόλαση των ανθρώπων.

*****

Με ελάχιστες αποκλίσεις, τα σύνορα των βαλκανικών κρατών είναι αποτέλεσμα παζαριού: Ούτε οι εθνικές οντότητες έχουν παρθεί ως βάση ούτε η φυσική διαμόρφωση του εδάφους, ούτε η σύνθεση των λαών ούτε καν οι εθνικές συνειδήσεις. Η Αλβανία, για παράδειγμα, θα μπορούσε να ήταν διπλάσια σε έκταση προς τα ανατολικά ή μισή από όση είναι σήμερα στον άξονά της από Β προς Ν ή και να μην υπήρχε καθόλου. Και η Ελλάδα θα μπορούσε να εκτεινεται ως την Κωνσταντινούπολη εξίσου φυσιολογικά όπως κι αν περιοριζόταν ως τον Νέστο ή αν εκτεινόταν ως έξω από τα Σκόπια. Απλά, η κάθε φορά εδαφική αυξομείωση των κρατών ακολουθείται από «διορθωτικές παρεμβάσεις» της κεντρικής εξουσίας, ώστε εκ των υστέρων η σύνθεση του πληθυσμού να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της κρατικής οντότητας. Η Ελλάδα αυτή την πρακτική την έζησε με την περιβόητη ανταλλαγή πληθυσμών στην εποχή του μεσοπολέμου. Η εφαρμογή του δόγματος στη σύγχρονη εποχή αντικατοπτρίζεται στη βίαιη εκκαθάριση των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο.

Παρ' όλ' αυτά, το παζλ των λαών της περιοχής καμιά αντίρρηση δε θα είχε να συνυπάρξει ειρηνικά αν ο φόβος νέων μελλοντικών «ασκήσεων επί χάρτου» δεν καλλιεργούσε τη μόνιμη καχυποψία του ενός για τον αυριανό ρόλο του άλλου. Ο εθνικισμός καλλιεργείται πάνω σε στερεές βάσεις, καθώς είναι σχεδόν αδύνατο να μετρηθεί πόσες φορές, τα τελευταία 180 χρόνια, επανασχεδιάστηκε ο πολιτικός χάρτης των Βαλκανίων. Και σχεδόν αδύνατο να προβλεφθεί, πόσες θα επιχειρηθεί να επανασχεδιαστεί στο μέλλον.

(Έθνος της Κυριακής, 17.12.2000) (τελευταία επεξεργασία, 3.9.2009)